



מצה היא לחם האמונה: המצה נקראת בזוהר 'נהמא דמהימנותא', כלומר לחם של אמונה, על ידי אכילת מצה מתחזקת האמונה. הרב שמשון פינקוס ביאר, שבחג הפסח עם ישראל עובר תהליך של לידה. בשיעבוד מצרים עם ישראל היה כעובר במעי אמו, ומצרים היא מקום של ניתוק מהשגחת הקב"ה, שאיננה תלויה במי הגשמים אלא במי היאור. יציאת מצרים הפכה את עם ישראל ל'עם נולד' קיבלנו חיים עצמיים ונהפכנו לבני אדם שאינם חיים מהטבע אלא מהקב"ה. כאשר אדם אוכל מצה בליל הסדר, הוא קובע מה השורש והיסוד שלו, בליל פסח קובע היהודי ש'אני לא חמץ', כיון שחמץ מבטא את הטבע. כל אכילתנו היא מצה (אוהבי תורתך, עמ' קה).

אמונה בזכות ביטול והכנעה: יסוד האמונה ביחוד ה' הוא הביטול וההכנעה. המצה נקראת 'מיכלא דמהימנותא' כי המצה מורה על ההכנעה, שאינה מתנשאת ועולה למעלה כדרך גאווה, כאשר על כן נקראת 'לחם עוני' שמפאת זה נשפעת האמונה, ועל דרך הרמז 'מצה' בגמטריא 'גל אמונה' שעל ידי אכילת מצה בקדושה ובטהרה מתגלית האמונה (אמרי מנחם ג, עמ' עז).

אכילה אצל חברו בפסח: יש הרבה משפחות שנוהגות שלא להתארח אצל אחרים בפסח בגלל חומרות שהן נוהגות בפסח, ויש שכתבו שהרב צבי הירש חיות מסביר שהטעם לנתינת נאמנות ברגל לעמי הארצות נבע מחשיבותם של הרגלים בזמן מאחד. משום כך, ביטלו חכמים את טומאת עמי הארץ ברגלים, וביטלו את החשש שעמי הארצות מזלזלים בהפרשת התרומה. חכמים הקלו כדי שיוכלו כל ישראל גם החברים וגם עמי הארץ לאכול יחד ולשבת בסעודת מרעים ולקרב את הלבבות אלו לאלו. מכאן יש ללמוד קל וחומר, שהרי אינו דומה ספק איסור תרומה שהתירו חז"ל, לחילוקי מנהגים השוררים בין עדות שונות בימינו, לאור כל הנ"ל, המגמה צריכה להיות שכל אדם יוכל לאכול אצל חברו בפסח, ואין מעלה בהנהגה שהאחד אינו אוכל אצל חברו (שו"ת בדי הארון א"ח כט).

מכירת חמץ לגוי: אסור שימצא ברשותו של יהודי חמץ בפסח וישנה חובה לבערו, ניתן גם להעביר את החמץ לגוי לפני הפסח. בתוספתא מובא שישאלו גוי וישאלו גוי שנסעו בספינה והיה חמץ לישראל, יכול הישראל למכור את החמץ לגוי ולחזור לקחת ממנו לאחר הפסח ובלבד שיתן לו במתנה גמורה (תוספתא פסחים ב, א). הראשונים הדגישו שהמכירה תהיה גמורה ואם מכר על תנאי, הרי שהוא עובר על איסור של 'בל יראה ובל ימצא' (רמב"ם חמ"מ ד, ז). בהלכה מובא שהיהודי יוציא את החמץ מביתו ויתננו לגוי (שו"ע א"ח תמח, ג) ועם הזמן האחרונים התירו למכור או להשכיר את המקום של החמץ לגוי, וכן התירו בשעה"ד מכירה בכסף בלבד ללא שטר (משנ"ב תמח, ב). יש שהתנגדו למכירה ואמרו שהמכירה גרועה (מעשה רב, קפ-קפא) ודעת רוב הפוסקים שאין לשלול את המכירה לחלוטין ומנהג ישראל למכור את החמץ (ילקו"י תמח, ג, א) ויש כאלו שמתירים וכך ממליצים במקום שיש הפסד מרובה לבעלי עסקים (פס"ת תמח, ז).

מכירת חמץ לאדם בלא רשותו: הפוסקים דנו לגבי הפרשת חלה, בעיסה שעלולה להחמיץ ולהתקלקל עבור מישהו אחר שלא ברשותו, יש שהתירו אפי' אם העיסה לא תתקלקל, שכן זכות היא לבעל הבית שיפרישו לו, ולכן המפריש חלה נעשה שליח של בעל העיסה, וכן הוא הדין לגבי חמץ (רמ"א י"ד שכח, ג; ט"ז י"ד שכח, ב; אב"ד א"ח שמז), לעומת זאת יש שאסרו והבינו כך בראשונים שכך אמרו, שאי אפשר להפריש ללא רשות, כי זכין 'לאדם' שלא בפניו ולא זכין 'לאדם' (קצוה"ח ח"מ רמג, ח). למעשה, הרבנות הראשית לישראל, מוכרת את החמץ לכל מי שרוצה שימכרו לו ואפשר לסמוך על זה בשעת הצורך למי ששכח (מעין אומר ג, ב, מז). נוהגים לסמוך על המכירה שעושים לאנשים ללא רשותם, ואנן סהדי שאותו אדם רוצה למכור כדי שהחמץ לא יאסר, במיוחד שחמץ שעבר עליו הפסח הוא בגדר קנס ויש דיעה שקנסו דווקא את הבעלים ולא את הקונה. אלא אם כן הבעלים מראה התנגדות למכירה (הרב הלוי).

יציאה ב'זכור': יזכור היא תפילה של הזכרת נשמות בחלק מהחגים בבית הכנסת האשכנזים (יום כיפור, שמיני עצרת, שביעי של פסח, שבועות), על ידי מי שנפטר הוריו או אחד מהם. מי שיש לו אב ואם נהג לצאת מבית הכנסת: א. שלא יאמר את נוסח 'זכור' בטעות, או משום עין הרע (תוספת חיים על חיי אדם שבת ז, כד). ב. על פי רוב הבנים נקראים בשמותיהם של אלו האבות שמזכירים נשמותיהם, ובכדי שלא יפתח פיו לטשן. ג. מפני שהחזן מכריז 'אמרו יזכור' ונראה קבלה (אוצר מנהגי ישיורן עא, כז). ד. שמא יש חתן שיום טוב הוא לו בבית הכנסת (צ"א יב, ט). ויש נוהגים שלא לצאת (נטעי גבריאל עה, ג, הע' כז). במיוחד היום שאומרים יזכור לקורבנות השואה ולהרוגי מלחמות (תחומין ז, עמ' 54). לפענ"ד, אין צורך לצאת ב'זכור'. בעבר יצאו לצורך קידוש וטעימה קלה, אח"כ הוסיפו נימוקים שונים. גם הספרדים לא נוהגים לצאת בעת אמירת ה'אשכבה' (הרב הלוי).

לך אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה: הנצי"ב מסביר את הפסוק בהלל: "לך אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה ובשם ה' אקרא" שפסוק זה מדבר על הקרבן עצמו ועל ההודאה. א. לך אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה - זהו הקרבן. ובשם ה' אקרא - זהו ההודאה על הנס. ב. נדרי לה' אשלם - זה הקרבן. נגדה נא לכל עמו - זהו ההודאה ברוב עם. ג. בחצרות בית ה' - זהו המקום שבו מקריבים את הקרבן. בתוככי ירושלים - זוהי העיר ירושלים שבה נאכל הקרבן על הלחם וזהו החלק של ההודאה (אבני דרך ב צו, עמ' יח).

שלא עשני עבד: יש שאמרו לכוון בברכת: 'שלא עשני עבד' לתת הודאה להקב"ה על שהצילו היום מלעבוד עבודת פרך בחומר ובלבנים במצרים (ע"פ הרמב"ם חמ"מ ז, א).

שייף עייל שייף ונפיק: בגמרא מובא שמי שענותן ושפל ברך, "שייף עייל שייף ונפיק" [שוחה ונכנס שוחה ויוצא] ולומד בתורה תמיד ולא מחזיק טובה לעצמו הרי הוא בן העולם הבא (סנהדרין פח, ב). כלומר לעוה"ב ראוי בעל ענוה ובעל תורה. ואם הוא הולך בנחת ויוצא בנחת הוא בעל השקט ומנוחה זהו הראוי לעולם הבא ששם השקט והמנוחה (מהר"ל ח"א סנהדרין פח, ב). כשאדם נכנס לבית המדרש והוא שוחה ושפל אין בזה חידוש, כי אין לו במה להתגאות, החידוש הוא 'שייף ונפיק', כלומר גם בעת שהוא יוצא מבית המדרש הוא נשאר בענותנותו כמו שנכנס (אמרי חן ב, נצבים).

כשרות תוצרת נס במקדש: בגמרא מובא על 'גשם של חטים' שירדו מן השמים (מנחות ט, ב). יש אומרים שהעננים שבאוקיינוס הביאו את החטים לארץ ישראל (רש"י מנחות ט, ב). יש אומרים שעל ידי נס נזרעו בעננים (תוס' מנחות ט, ב). יש אומרים שחטים שנעשו בדרך נס וכן שמן זית שנעשה בנס הרי הוא כשר לעבודת המקדש (ימי החנוכה - שכטר עמ' א), ויש מחלקים ואומרים שחטים מנס כשרים אך לא שמן זית שנעשה בדרך נס, שכן התורה התכוונה לשמן המופק מעץ הזית (כלי חמדה שמות לה, כז).

נתינת שקדי מרק לתוך מרק בשבת: לדעת השלחן ערוך אין בישול אחר קליה או טיגון, ולכן מותר אפילו לערות מרק מכלי ראשון על שקדי מרק, וכן מותר לערות מים חמים על קפה וכך הוא מנהג בני ספרד (הליכות עולם ד, עמ' מד). האשכנזים נוהגים להחמיר בבישול אחר אפיה, אך מכל מקום, לענין שקדי מרק, אם נעשו בטיגון בשמן עמוק, הם נחשבים כמבושלים (שש"כ א, א). האופן המותר הוא, לתת שקדי מרק לתוך צלחת שמזוגו לתוכה מרק ממצקת (וביום השבת א, ג).

ברכה על מרק שיש בו אטריות או שקדי מרק: אם אוכל אטריות או שקדי מרק יחד עם המרק ויש באטריות או בשקדי מרק כמות חשובה מברך מזונות ופותר את המרק, ואף אם לפעמים עולה לו בכף רק המרק, כיון שעיקר אכילתו הוא האטריות או שקדי המרק נפטר הכל בברכת 'מזונות' (משנ"ב רה, יא; חזו"ע ברכות, עמ' קסו). ויש אומרים שיברך תחילה שהכל על המרק ולאחר מכן יברך מזונות על האטריות (וזאת הברכה יב, ברכה על המרק). אבל אם היו האטריות או שקדי המרק בכמות מועטת ועיקר הכוונה היתה לשתיית המרק צריך לברך על המרק בלבד (חזו"ע שם), ויש אומרים שאף שנתן מעט אטריות במרק מברך מזונות על האטריות ופותר את המרק (אול"צ ב יד, לא).

סגולת אמירת שירת הים בשמחה: בזוהר הפליגו בשבח אמירת שירת הים והסודות שבה לאחר אמירת פסוקי דזמרה (זוהר ב קלא, ב), שהיא עילוי גדול ונחת לשכינת עוזנו. על כן צריך לאומרה בשמחה רבה ובנעימה, ויצייר כאילו הוא עומד ביבשה בתוך הים, והמצריים נטבעים והוא ניצול, והוא סגולה לכפרת עוונות (צפון שמיר ב, כד).





פרשת שמיני: הזיקה ההדדית בין המנהיג לצאן מרעייתו

הפרשה פותחת בפסוק: "ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל" (ויקרא ט,א), ושואל האלשיך הקדוש: "למה קרא [משה] לזקני ישראל? כי לא ידבר [משה] אליהם דבר!" היה ראוי שמשה ידבר רק עם אהרן ובניו, שהציווי בפרשה נוגע אליהם. מדוע אם כן קרא משה גם לזקנים? שאלה זו העסיקה את גדולי הפרשנים (ראה רש"י ורמב"ן), וכל אחד הציע הסבר משלו.

מדרש תנחומא (שמות כט) משיב אף הוא על שאלה זו: "אמר רבי עקיבא: למה נמשלו ישראל לעוף? מה עוף אינו פורח בלא כנפיים, אף ישראל אינו יכולין לעמוד בלא זקנים". כלומר: לזקני ישראל יש ייעוד ותפקיד חשוב, וישראל אינם יכולים לבצע את המשימות המוטלות עליהם בלי הזקנים. בגמרא (חגיגה יד ע"א) נאמר שישעיה הנביא קילל את ישראל שמונה עשרה קללות, ולא נתקררה דעתו עד שאמר להם "ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד". ישעיה קילל את ישראל שלא ימצא בהם בעל שמועות, גיבור, איש מלחמה, שופט, נביא, קוסם, זקן, חכם, בעלי מקרא, משנה וכו'. ובכל זאת, לא נתקררה דעתו עד שאמר להם "ירהבו הנער בזקן", ומבארת הגמרא שם: "אלו בני אדם שמנוערין מן המצוות וירהבו במי שממולא במצות כרימון". זהו בעצם מצב שעם ישראל הוא כעוף בלי כנפיים. הגמרא (גיטין נו ע"א) מספרת על המאבק שהתחולל בירושלים ערב החורבן, בין הפרושים והקנאים. כאשר ניסו הפרושים להבריא את רבן יוחנן בן זכאי בארון מתים אל מחוץ לחומות ירושלים, רצו הבריונים לדקור אותו, או לכל הפחות לדחוף אותו, אבל אבא סיקרא, מפקד הבריונים, לא הניח להם ואמר: "יאמרו רבם דקרו! יאמרו רבם דחפו!" לכאורה מבחינת הבריונים זו שאלה של פיקוח נפש, אך עם כל זאת הם נמנעו מלפגוע בכבוד הזקנים. זו סולידריות בין העדה לבין המנהיג.

עיקרון ההדדיות בין המנהיגים ובין העם מופיע גם בספר מלכים ב' (פרק ז). מסופר שם שרעב כבד שרר בשומרון, עד כדי מקרים נוראים של אכילת בשר בניים. כאשר המלך יורם שמע על אותם מקרים נוראים, הוא נשבע לנקום באלישע. אולם אלישע התנבא כי "כעת מחר סאה סולת בשקל וסאתיים שעורים בשקל בשער שומרון" (שם פסוק א). נבואה זו נאמרה לאחר שהיוקר כבר האמיר מאוד, ואלישע התנבא שהסחורה הגרועה שנמכרה במחירים מופקעים בזמן הרעב, תחזור להיות זולה. ומסופר שם שהשליש אשר למלך לא האמין לדברי הנבואה, ואמר: "הנה ה' עושה ארובות בשמים, היהיה הדבר הזה!?", כלומר: גם אם ה' יפתח חלונות בשמים ויזרוק משם אוכל - האוכל לא יהיה כל כך זול. אולם אלישע עונה לשליש ואומר לו: "הנכה רואה בעיניך ומשם לא תאכל" וכך היה. השליש קיבל את עונשו, וכשהעם יצא מן העיר לבזוז את מחנה ארם - השליש נרמס למוות (שם פסוק כ). בפשטות נראה שהשליש נענש משום שהיה קטן אמונה, והטיל ספק ביכולתו של הקב"ה. אך בעל ספר חרדים (מצוות לא תעשה מדברי קבלה וסופרים פ"ד) מפרש זאת אחרת, ואומר שהשליש נענש בגלל שלימד קטגוריה על עם ישראל. הוא מסביר שהשליש טען "ודאי ה' יכול לעשות, אך הדור הזה כדור המבול שראוי היה שיעשה ארובות בשמים, כהתם דכתיב [כמו שכתוב שם] 'ארובות השמים נפתחו', ואיך אפשר שלדור רע כזה יהיה נעשה נס גדול כזה". לפי פירוש זה, הנביא אלישע אמר לאותו שלישי שבגלל שלימד קטגוריה על עם ישראל, הוא יראה את הישועה מהרעב - אך לא יזכה לאכול, כי במצב של משבר אסור להטיל האשמות, לא על המנהיג ולא על העם. הדור צריך לעמוד מול אתגרי התקופה ביחד עם מנהיגיו, ורק בכוח משותף הדור יוכל לעמוד באתגרים שהתקופה מציבה בפניו.